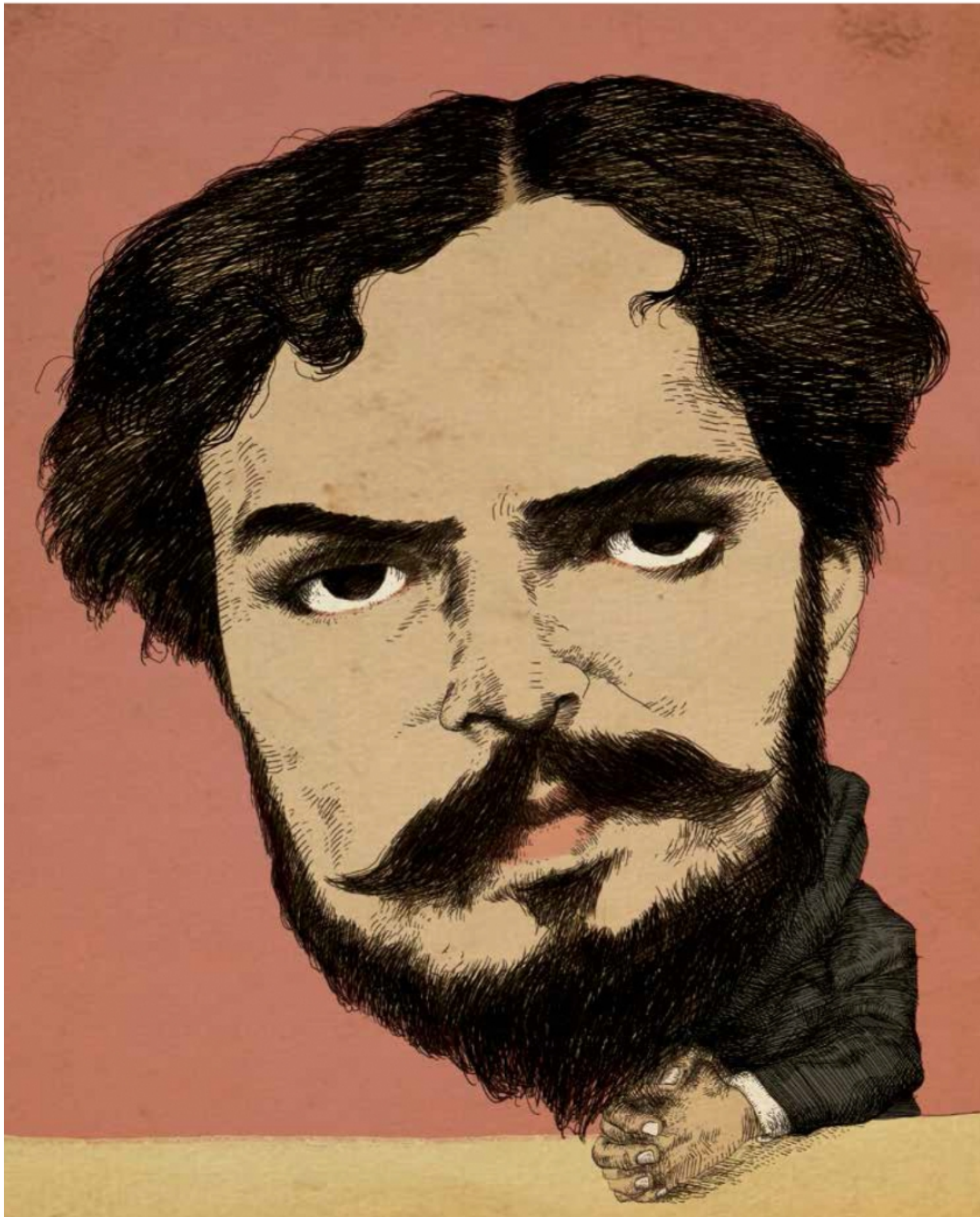

Ροΐδεια βέλη: για τη γλώσσα και το ύφος

Δημήτρης Δημηρούλης

02/07/2018, Τεύχος 93 - ΜΑΡΤΙΟΣ

Ο Εμμανουήλ Ροΐδης από τον Κωνσταντίνο Παπαμιχαλόπουλο.

Μια από τις πιο γνωστές και φανατισμένες εμφύλιες συρράξεις υπήρξε το αλήστου μνήμης «γλωσσικό ζήτημα». Θα έπρεπε να ήταν με πιο οριστικό τρόπο ξεχασμένο, επιβιώνει όμως έως σήμερα με διαφορετικούς τρόπους ως διαρκής σύνδεση της γλώσσας με το άλλο τραυματικό και αθεράπευτο ζήτημα, εκείνο της «εθνικής ταυτότητας». Από τη σύσταση της αρχικής οντότητας, που οργανώθηκε σε ελληνική κρατική κοινωνία, ο ακραίος «διχασμός» και τα πάθη του, στις διάφορες εκφάνσεις του, εγκαθίσταται ως δομικό στοιχείο στις διακυμάνσεις της ιστορικής πραγματικότητας.

Το ζήτημα της «γλώσσας» πήρε έτσι τέτοιες διχαστικές διαστάσεις που εκτόπισε την υπόθεση του «λόγου». Ο Ροΐδης διέγνωσε τον κίνδυνο νωρίς, και αυτός δεν ήταν άλλος από την αυτόματη σχεδόν ταύτιση της *γραμματικής* με τη *ρητορική*, της *γλώσσας* με το *ύφος*. Ταυτόχρονα διαπίστωσε τη χρήση του γλωσσικού ζητήματος για ιδεολογικές ανάγκες με απόληξη την αδηφάγα αρένα της μικροπολιτικής.^[1]

Βέβαια, ο ίδιος βίωσε τις συνέπειες του διχασμού, γιατί παρά τις θέσεις του υπέρ της δημοτικής συνέχιζε να γράφει στην δικής του επινοήσεως καθαρεύουσα, για πολλούς λόγους, αλλά κυρίως για έναν: είχε διαμορφώσει σε αυτήν τη συγγραφική του ταυτότητα. Αν έγραφε στη δημοτική θα ήταν συνεπής με τις πεποιθήσεις του αλλά θα έχανε το ύφος του, δηλαδή την τέχνη του, και μαζί με αυτήν ό,τι τον όριζε ως ιδιαίτερη προσωπικότητα. Θυσίασε έτσι τη γλώσσα για χάρη του ύφους, όπως έπραξαν και πολλοί άλλοι κορυφαίοι συγγραφείς.

Ο Ροΐδης έγραψε πολλά για το ύφος και τη γλώσσα που αξίζει να μελετηθούν συστηματικά. Πίσω, παρά τις επιμέρους αντιρρήσεις του, έχει τον Κοραή, έναν άλλο σπουδαίο στοχαστή για τα ζητήματα αυτά. Και οι δύο αποτύπωσαν στη γραφή τόσο τις μαχητικές ιδέες τους όσο και την υψηλή αίσθηση του λόγου.

Ξεχωρίζουν όμως και για κάτι άλλο, για το χάρισμα που έχει να διατυπώνουν αφορισματικά ευθύβολες, και συχνά αιχμηρές, παρατηρήσεις. Είναι η χαρά του αποθησαυριστή ρήσεων, γνωμικών, αποφθεγμάτων, επιγραμματικών διατυπώσεων. Εκτοξεύουν με άλλα λόγια μικρά αλλά «φονικά» βέλη για να ενισχύσουν τις απόψεις τους. Είναι μια τέχνη που μοιάζει απλή αλλά απαιτεί γερή παιδεία και στοχαστική οξύνοια.

Το δείγμα που ακολουθεί μπορεί να θεωρηθεί ένα είδος πρόδρομης ανακοίνωσης και για άλλες παρόμοιες συσσωματώσεις παραθεμάτων, κάθε φορά γύρω από ένα κοινό θέμα. Η απόβλεψη είναι μάλλον σαφής: να παρακινηθεί ο αναγνώστης να ξανασκεφτεί κάποιο πρόβλημα ή απλώς να κινητοποιήσει τη σκέψη του. Πρόκειται για προκλήσεις που προέρχονται από αιρετικά άτομα, γι' αυτό, σε κάποιες περιπτώσεις, μπορεί ο λόγος τους να μοιάζει βίαιος. Στην πραγματικότητα όμως πρόκειται για συνειδητή χρήση της πρόκλησης που αποσκοπεί στην αφύπνιση του αναγνώστη, γνωστή στο ροΐδειο λεξιλόγιο, και ως «κολοκυνθοπληγία».

Τα παραθέματα προέρχονται από τα *Είδωλα* (1893), την εκτενή πραγματεία του Ροΐδη για τη γλώσσα και το γλωσσικό ζήτημα, όπως αυτή ανατυπώθηκε στον Δ' τόμο των *Απάντων* του (επιμ. Άλκης Αγγέλου, Ερμής, Αθήνα 1978).

Η επίσημος τω όντι γλώσσα, η μη απορρέουσα ως αι άλλαι εκ φυσικής πηγής, η μόνον εις το σχολείον, την Βουλήν και το Δικαστήριον αντηχούσα και δυναμένη δια της διοικήσεως και δημοσίας εκπαιδεύσεως να μεταπλασθή απεριορίστως, ουδέν άλλο πράγματι είναι παρά θεσμός του Κράτους, ... (Δ' 94)

[Η] από των προομηρικών μέχρι των σημερινών χρόνων ελληνική είναι μία και η αυτή γλώσσα, ούτε φθαρείσα, ούτε βαρβαρωθείσα, ουδ' άλλο τι παθούσα, αλλά κατ' εσωτερικούς και αναγκαίους νόμους ως πάσα άλλη αναπτυχθείσα. (Δ' 97)

Αλλ' υπάρχει και άλλο τι (...) το οποίον δεν φαίνονται ικανοί να εννοήσωσιν οι απόστολοι της διγλωσσίας, είναι δε τούτο, ότι «η γλώσσα δεν είναι έργον, αλλ' ενέργεια», ότι περί ουδεμιάς αυτών δυνάμεθα να είπωμεν ότι εδημιουργήθη, αλλ' ότι εφ' όσον ζη δημιουργείται υπό των λαλούντων αυτήν. Και των μεν τύπων η βραδυτάτη κίνησις ισοδυναμεί προς ακινησίαν επί όλας γενεάς ανθρώπων, το λεξικόν όμως ευρίσκεται εις κατάστασιν απαύστου ζυμώσεως ως εκ της πολύ ταχυτέρας αλλοιώσεως της σημαντικής δυνάμεως των λέξεων και της καθ' ημέραν δημιουργίας νέων. Η δε τοιαύτη διηνεκής συμπλήρωσις και ανακαίνισις του λεξικού είναι κοινόν έργον ολοκλήρου του έθνους. «Η γλώσσα, λέγει ο Ούμβολτ, πρέπει να είναι συγχρόνως δημώδης και λογία, και αεικίνητον να υπάρχει ρεύμα εκ του λαού προς τους λογίους και εκ τούτων πάλιν προς τον λαόν». (Δ' 105-106)

[Η] σήμερον γλωσσική επιστήμη, η ομολογούσα ανεπίδεκτον λύσεως ή, τουλάχιστον, άσχετον προς αυτήν το ζήτημα της αρχής της γλώσσης, ήτοι της πρώτης συζεύξεως ωρισμένου τινός ήχου μεθ' ωρισμένης εννοίας. (Δ' 111)

Ου μόνον δε από της μεταφυσικής και της μωροσοφίας, αλλά και απ' αυτής της φιλολογίας απεχωρίσθη από πολλού η κυρίως γλωσσολογία, ανακηρυχθείσα επιστήμη ουχί ιστορική αλλά φυσική. (Δ' 114)

[Κατά τον Ούμβολτ:] «Εκάστη μεν γλώσσα είναι έκφανσις του λαλούντος αυτήν έθνους, καθ' εαυτήν όμως η γλώσσα είναι οργανισμός, εκ του οποίου ακτινοβολούσιν ως από κοινού κέντρου πάσαι αι γλώσσαι». (Δ' 117)

Μόνον δια της τοιαύτης ακριβούς διακρίσεως της 'γλώσσης' από του 'ύφους' ήτο δυνατόν να εξετασθή επιστημονικώς και να λυθεί ασφαλώς το πολύκροτον ζήτημα της δήθεν υπεροχής των αρχαίων διαλέκτων, ... (Δ' 163-164)

Το όλον γλωσσικόν ζήτημα ή, τουλάχιστον, ολόκληρος του ζητήματος η σπουδαιότης έγκειται εις τους γραμματικούς τύπους και περιορίζεται εις τούτους. (Δ' 215)

[Ο]υδέν υπάρχει κοινόν μεταξύ 'ρητορικής' και 'γραμματικής', μεταξύ της τελειότητος των αρχαίων συγγραφέων και της ατελείας του αρχαίου τυπικού. (Δ' 220)

Ο Λογάδης ούτος μετέφρασεν εις την καθαρεύουσαν τα έργα του Καταρτζή, όπως και ο Φωτεινός τον "Ερωτόκριτον". (Δ' 241)

[Ε]τύφλωνεν αυτούς η πλάνη, η πρόληψις, η δεισιδαιμονία, το σέβας προς την ευγένειαν της 'ψύλλας' και η περιφρόνησις της βαρβαρότητος του 'ψύλλου'. (Δ' 244)

Πρώτον τω όντι γνώρισμα και απαραίτητον ζωντανής γλώσσης προσόν είναι η ικανότης αυτής προς αφομοίωσιν ξένης ύλης, προς παραδοχήν δηλ. πάσης αναγκαίας ξένης λέξεως υποτασσομένης εις της κλίσεως αυτής τον ζυγόν. (Δ' 264)

Όπως πας λαός, ούτω και ο ελληνικός είναι προθυμότατος μεν να πλουτίζη το λεξικόν του, όχι όμως και να το αλλάζη χωρίς λόγον κανένα ούτε κέρδος το παραμικρόν. Νέον όνομα επιδέχονται μόνα τα νέα πράγματα, πάσα όμως απόπειρα αλλαγής του υπάρχοντος πανελληνίου είναι εξ ίσου μωρά, άσκοπος, γελοία και ματαία. (Δ' 281)

[Ο] διχασμός της γλώσσης εις λαλουμένην και γραφομένην επιζήμιος και ασυμβίβαστος προς το πνεύμα του αιώνος και πάσαν πρόοδον αναχρονισμός. (Δ' 282)

[Κατά τον Φ. Ταλβέρτον:] «αι γλώσσαι δεν κατασκευάζονται, αλλ' εκπορεύονται εκ του πνεύματος και των σπλάγχων του λαού». (Δ' 285)

Η νεοελληνική φιλολογία, η στηριχθείσα επί της τεχνητής ταύτης βάσεως στερείται του κυριωτάτου προς ευδοκίμησιν όρου, ήτοι του παλμού της ζωής. (Δ' 289)

Την λαλουμένην ελληνικήν δεν θεωρεί [ο Κοραής] ως νέαν φάσιν της αρχαίας, προελθούσαν εκ της μοιραίας αναπτύξεως σπέρματος φυσικού, αλλ' ως αξιοθρήνητον αποτέλεσμα των ιστορικών ατυχημάτων του έθνους. (...) Ουδείς άλλος έκαμεν όσσην ο Κοραής χρήσιν του επιθέτου 'βάρβαρος', κατακόρως και μονοτόνως επαναλαμβάνων: 'η βάρβαρος λέξις, ο βάρβαρος τύπος, η βάρβαρος κατάληξις, η βάρβαρος χρήσις, η βάρβαρος συγκοπή' κτλ. (Δ' 292)

[Α]νέκραζεν [ο Κοραής] αδημονών ότι δεν θα διορθωθούν τα πράγματα «αν δεν ψοφήσωμεν όλοι ημείς οι βαρυκέφαλοι γέροντες». (Δ' 294)

Η σχέση της αρχαίας γραμματικής προς την σήμερα γραφομένην γλώσσαν είναι ως κώδικος, του οποίου έχει έκαστος των γραφόντων το δικαίωμα να ορίζει τίνα είναι τα ισχύοντα και τίνα τα καταργηθέντα άρθρα, υποχρεούμενος όμως να στηρίξη την τήρησιν ή την παράβασιν αυτών εις λόγους ευχρηστίας, κοινής καταλήψεως, ομαλότητος, ευαρμοστίας και όσα άλλα θεωρούνται απαραίτητα της φράσεως προσόντα. (...) Πρώτοι ούτοι [οι Αττικισταί] εφεύρον την αηδή ορθότητα και την ορθήν αναρμοστίαν, μη ευτυχήσαντες, ως φαίνεται, να διδαχθώσιν ότι αδύνατον είναι ν' αντιταχθή εις την σαφήνειαν, την ευφωνίαν, το εύχρηστον και το ευάρμοστον η ορθότης, ήτις ουδέν άλλο είναι παρά το ανελλιπές άθροισμα πάντων τούτων. (Δ' 322-323)

Απανταχού γλώσσα μεν λέγεται το σύνολον των λέξεων τας οποίας μεταχειρίζεται το ομόγλωσσον έθνος, κατά τους τύπους μιας και μόνης γραμματικής, 'ύφος' δε ο ιδιάζων εις έκαστον συγγραφέα τρόπος εκφράσεως των ιδεών του δι' αυτών τούτων και ουχί βεβαίως άλλων τύπων. (Δ' 324-325)

[Κ]ατά πάσαν εποχήν και εις πάντα τόπον όπως οι συγγραφείς του 'ύφους', ούτω υπήρξεν ο λαός ο υπέρτατος και απόλυτος της 'γλώσσης' νομοθέτης. (Δ' 325)

[Ο]ι νεκροί τύποι και οι φραγκισμοί συμφωνούσι πλήρως τουλάχιστον προς αλλήλους κατά τούτο, ότι είναι αμφότεροι εξ ίσου ξένοι. (Δ' 335)

Όπως παρ' ημίν μετά τον Έθνικόν Έγνον του Σολωμού, ούτω και εν Ιταλία μετά την 'Θείαν Κωμωδίαν' επέμεναν οι λογιώτατοι να κηρύττωσιν: «ότι εις μόνας τας περί 'ευτελών' και 'χυδαίων' θεμάτων πραγματείας αρμόζει η ιταλική, αι δε περί 'υψηλών' και 'σπουδαίων' πρέπει να γράφονται λατινιστί». (Δ' 339)

[Η] καθαρεύουσα, αφού δεν λαλείται, δεν είναι γλώσσα, αλλ' αυθαίρετον κατασκευάσμα, το οποίον, ως αυθαιρέτως κατεσκευάσθη υπό των λογίων και επεβλήθη ως όργανον επισήμου συνεννοήσεως υπό των κυβερνήτων, ούτω δύναται, αν αλλάξωσιν ούτοι γνώμην, ν' αντικατασταθή δι' οιουδήποτε άλλου, μη εξαιρουμένης της ζωντανής γλώσσης των Ελλήνων. (Δ' 340)

Αδύνατον όμως είναι να υπάρξη ύφος άνευ προϋπάρξεως γλώσσης, ήτοι ενότητος τύπων, ουδ' είναι δυνατόν να στηριχθή αύτη εις την αυθαίρετον ποικιλοτυπίαν των γραφόντων, αλλ' εις μόνην την πολύ σταθερωτέραν συνήθειαν των λαλούντων,... (Δ' 344)

[Α]κατόρθωτος είναι σήμερα η διαπηδήματος μετάβασις από την τεχνητήν εις την μητρικήν ημών γλώσσαν και μόνος δυνατός τρόπος επανόδου εις αυτήν ο 'καθαρισμός της καθαρευούσης', ήτοι η απολύμανσις του γραπτού ημών λόγου από πάντα τα ασυμβίβαστα προς τον προφορικόν στοιχεία, συντελουμένη βαθμηδόν και κατά το δυνατόν ανεπαισθήτως. (Δ' 353)

Έργον του συγγραφέως δεν είναι να επιβάλλη αηδή καταπότια ούτε να μαντεύη τας ορέξεις μελλόντων αναγνωστών, αλλά ν' αποβλέπη εις μόνους τους σημερινούς. (Δ' 357)

Εν δε μόνον πράγμα φοβούμεθα, όχι το αναμασσώμενον «ότι είναι πλέον αργά», αλλ' ότι είχε δίκαιον ο πολὺς Ρενάν λέγων, «ότι είναι ακόμη ενωρίς», ότι δηλ. δεν είναι ακόμη η διάνοια των σημερινών Ελλήνων ικανώς ώριμος, ώστε να εννοήσωσι πόσον είναι επιζήμιος και ασυμβίβαστος προς πάσαν ενημέρωσιν και πρόοδον η διγλωσσία. (Δ' 358)

Ὁ «Μοχθηρὸς»

Τὸ παρακάτω κείμενο τοῦ Γρηγ. Ξενόπουλου δημοσιεύθηκε τρεῖς ἡμέρες μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἐμμανουὴλ Ροῖδη στὴν ἐφημερίδα Ἀθήναι τοῦ Γεωργίου Πῶπ (10 Ἰανουαρίου 1904, πρώτη σελίδα, στήλη «Πρόσωπα καὶ Πράγματα»). Εὐχαριστοῦμε τὸν Λάμπρο Βαρελᾶ γιὰ τὴν ὑπόδειξή του.

Η σκηνὴ πρὸ ἐτῶν εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ Ζαχαράτου. Ἐνεφανίσθη μίαν στιγμὴν ὁ Ροῖδης, ἔρριψε βλέμμα ταχὺ εἰς δύο-τρεῖς ἐφημερίδας, περιῆλθε δύο-τρεῖς φιλικούς ὁμίλους, ἔρριψε δύο-τρία σκώμματα, ἐσήκωσε τὸ χέρι εἰς τὸ καπέλλο μὲ τὸ ιδιόμελον ἐκεῖνο «au revoir!», κ' ἐπισοπλάτησε νὰ φύγη. Καὶ ὁ Παράσχος γελῶν ἀκόμη μὲ τὴν καρδιά του, τοῦ ἐφώναξεν ἀπὸ πίσω: «Μοχθηρὲ, Μανώλη!...»

Οἱ παρακαθήμενοι ἐγέλασαν τὸν χαρακτηριστικὸν ἐκεῖνον γέλωτα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἀκούει ἔξαφνα ἐκφραζομένην τὴν ἐνδόμυχον σκέψιν του. Δι' ὅλους αὐτοὺς ὁ Ροῖδης ἦτο «ὁ μοχθηρὸς». Αὐτὸ τὸ ἐπίθετον τοῦ εἶχεν ἀποδώσει ἢ κοινὴ γνώμη, πρὸ πάντων οἱ ἄνθρωποι τῶν κομμάτων καὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, διὰ τοὺς ὁποίους τὰ σκώμματα τοῦ εὐφυστέρου τῶν Ἑλλήνων ἦσαν καὶ τὰ δηκτικώτερα.

Ἰπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν ὁ Ροῖδης ἐθεωρεῖτο ὁ ἀντίπαλος τοῦ Γιάννη Καμπούρογλου. Αὐτὸς ἦτο ὁ «ἀγαθὸς» τῆς ἐποχῆς του, ὁ καλός, ὁ λιβανίζων τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα. Ὁ Ροῖδης ἦτο ὁ μοχθηρὸς, ὁ φθονερός, ὁ διασύρων καὶ σατυρίζων αἰωνίως, ὁ μὴ ἀνεχόμενος, ἐκτὸς μετρημένων ἐξαιρέσεων, τίποτε εἰς κανένα, οὔτε εἰς τὴν πολιτικὴν, οὔτε εἰς τὴν φιλολογίαν.

Ἡ ἀντίληψις αὕτη εἰς τὴν κοινωνίαν εἶνε ἢ συνηθεστέρα, καὶ ἂν θέλετε, εἶνε ἢ μοιραία. Ὁ δίκαιος μετ' εὐφυΐας, ὁ εὐφυολόγος μετὰ δικαιοσύνης ἐκλαμβάνεται ὡς μοχθηρὸς. Ἀδύνατον νὰποφύγη τὸν χαρακτηρισμόν, ὅπως καὶ ὁ δοκιμάσας τὴν ὀξύτητα τῶν βελῶν του, ἀδύνατον νὰαναγνωρίσῃ ὅτι ἦτο ἄξιος αὐτῶν. Τὴν στιγμὴν ποὺ ἐγελοῦσε ὁ Παράσχος μὲ τὸ σκῶμμα ἐναντίον ἄλλου ποιητοῦ, ἐνθυμήθη ὅτι καὶ αὐτὸς ποτὲ ὠνομάσθη «κλειδοκύμβαλον ἔχον ἀνάγκην χορδιστοῦ», καὶ ἡ φράσις «μοχθηρὲ Μανώλη!...» ἀνῆλθεν αὐθόρμητος εἰς τὰ χεῖλη του. Καὶ ὁ τόνος της, ἐνθυμοῦμαι, ἐνεῖχεν ἀμυδρῶς καὶ κάποιαν τύψιν, κάποιαν μομφὴν κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, διότι παρεσύρθη χωρὶς νὰ θέλῃ, ἀπὸ τὴν εὐφυΐαν τοῦ μοχθηροῦ, μέχρι τοῦ νὰ γελάσῃ ἐμπρὸς μας εἰς βάρος συναδέλφου του.

Ο μολογῶ, ὅτι τὸ αἶσθημα, τὸ ὁποῖον διέκρινα εἰς τὸν τόνον τοῦ Παράσχου, τὸ ἐδοκίμασα πολλάκις κ' ἐγώ, συναναστρεφόμενος τὸν Ροῖδην. Πολλάκις ἐξ αἰτίας του ἠναγκάσθην νὰ γελάσω εἰς βάρος φίλων μου ἀγαπητῶν, εἰς βάρος ἀνθρώπων τοὺς ὁποίους ἐκτιμῶ καὶ σέβομαι καὶ στιγμιαίως νὰ αἰσθανθῶ τύχην διὰ τοῦτο. Τὸ σκῶμμα τοῦ Ροῖδου δὲν ἐφείδετο κανενός· καὶ δὲν εἶχε μόνον τὰς ιδέας του, ἀλλ' εἶχε καὶ τὰς προλήψεις του ὁ ἄνθρωπος, ὅπως κάθε ἄνθρωπος. Τί τὰ θέλετε ὅμως! Ποτὲ δὲν

ἤμουν εὐτυχέστερος, παρὰ ὅσάκις μοῦ ἐδίδετο ἀφορμὴ νὰκούσω ὀλίγον τὸν ἔξοχον φίλον μου. Δὲν λέγω νὰ συνομιλήσω, διότι ἔνεκα τῆς βαρυκοΐας του, ἡ συνομιλία ἦτο σχεδὸν ἀδύνατος. Ὡμίλει ἐκεῖνος κ' ἐγὼ ἤκουα, κάπου-κάπου μόνον κατορθόνων νὰ τοποθετήσω μίαν λέξιν, διὰ νὰ δώσω νέαν ἀφορμὴν εὐφυολογιῶν εἰς τὸν ἀνεξάντλητον ὀμιλητὴν μου. Καὶ μὲ μεγαλειτέραν ἀκόμη συντριβὴν καὶ ταπεινώσιν ὁμολογῶ, ὅτι ἐκεῖνο ποῦ κατ' ἐξοχὴν μὲ διεσκέδαζε πλησίον του, ἦτο, –ἄς τὸ ὀνομάσω ὅπως τὸ λέγεν ὁ κόσμος,– ἦτο ἡ μοχθηρία.

Ἄλλὰ τί χαριτωμένη μοχθηρία! Καὶ τί διαφορετικὸς ποῦ θὰ ἦτο ὁ κόσμος, ἂν ἦσαν ἔτσι ὅλοι οἱ μοχθηροί... Κρίνατε καὶ μόνοι σας, ἀπὸ τὰ ὀλίγα ποῦ θὰ σᾶς διηγηθῶ:

Ἔνας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ περισσότερον ἐκτιμῶ, –προπάντων ὅταν δὲν γράφη κριτικάς,– εἶνε ὁ φίλος μου Παῦλος Νιρβάνας. Ἄλλ' ὁ Ροῖδης δὲν τὸν ἐχώνευε καθόλου. Τὰ νεωτεριστικά του μάλιστα χρονογραφήματα μὲ τὸ ἀλλόκοτον ὕφος, τὸν ἐπέιραζαν εἰς τὰ νεῦρα. Ὁ καυμένος ὁ Ροῖδης δὲν ἤξευρε γρῦ ἀπὸ προρραφηλιτισμούς!... Καὶ εἰς τὸ σημειωματάριόν του ἐσημείωνεν ὅλας τὰς φράσεις, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐξένιζαν καὶ ἄς ἦσαν ἀνάλογοι μὲ τοῦ Δαννούτσιου. Ἔτυχε πολλάκις νὰ μοῦ διαβάσῃ ἀπὸ αὐτάς, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ τοῦ τὰς ἐξηγήσω.

– Τί θὰ πῆ, σᾶς παρακαλῶ, τὰ «πράσινα ὄνειρα τῶν φύλλων;» Ξεύρετε σεῖς;

Καὶ εἰς ἀρνητικόν μου νεῦμα:

– Οὐτ' ἐγώ!... Εἶνε ἀπὸ ἄρθρον τοῦ κ. Νιρβάνα.

Μίαν ἡμέραν μὲ συνήνησεν εἰς τὴν ὁδὸν Σταδίου μὲ δύο-τρεις φίλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Νιρβάνας. Μ' ἐσταμάτησε, τοὺς ἀφῆκε νὰ προχωρήσουν, καὶ ἀφοῦ μὲ ἠρώτησε διὰ νὰ βεβαιωθῆ, ἐψιθύρισε μὲ τὸ σατανικώτερόν του μειδίαμα:

– Καὶ περιφέρεται ἐλεύθερος;!

Ὅλοι δὲν ἔχουν τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ φίλου μου κ. Νιρβάνα καὶ τὰκόλουθα ἀνέκδοτα θὰ τὰ διηγηθῶ χωρὶς ὀνόματα. Τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ὁ κ. Ἄλφα ἐδημοσίευσεν σειρὰν ψυχολογικῶν διηγημάτων. Ὁ Ροῖδης εἶχε γίνῃ ἔξω φρενῶν. Ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ μοῦ ὀμιλήσῃ εἰρωνικώτατα περὶ αὐτοῦ, εἰς κάθε μας συνάντησιν. Τοῦ εἶχαν καταντήσῃ ἐφιάλτης, ψύχωσης.

Μετ' ὀλίγον ὁ κ. Βῆτα ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ ἐν μυθιστόρημα. Μοῦ ἤρесе ἀρκετὰ καὶ εἰς τὴν πρώτην μας συνάντησιν, προσεπάθησα νὰ πείσω τὸν Ροῖδην, ξεφωνίζων κυριολεκτικῶς, ὅτι θὰ εἶχε ἄδικον ἂν τὸ ἐκοροῖδευε καὶ αὐτό.

– Ναί, μοῦ ἀπήντησε, εἶνε πολὺ εὐμορφο... ἀλλά... προτιμῶ τὰ ψυχολογικὰ διηγήματα τοῦ κυρίου Ἄλφα!

Εἶχε τὴν ἰδίαν εἰλικρίνειαν ὅταν ὠμίλει καὶ ἐνώπιον τοῦ ἐνδιαφερομένου. Εἶνε γνωστὸν τὸ ἀνέκδοτόν του μὲ κάποιον κύριον, μὴ φημιζόμενον ἐπ' ἄκρα τιμιότητι, ὁ ὁποῖος ἐδανείζετο ἀπὸ τὴν Βιβλιοθήκην βιβλία χωρὶς νὰ τὰ ἐπιστρέφῃ ποτέ. Μίαν ἡμέραν συνήνησεν εἰς τὸν δρόμον τὸν Ροῖδην καὶ τοῦ παρεπονέθη ὅτι τὸν ἐσυκοφάντησε.

– Ἐγώ; διεμαρτυρήθη ὁ Ροῖδης.

– Μάλιστα σεῖς! εἶπατε ὅτι ἀπώλεσα τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἐδανείσθην ἀπὸ τὴν Βιβλιοθήκην.

– Ὅχι! ἀπεκρίθη ὁ Ροῖδης· δὲν εἶπα ὅτι τὰ ἀπωλέσατε, εἶπα ὅτι τὰ ἐπώλησατε.

Κάποτε, ὅταν ἦτο εἰσηγητὴς τοῦ Λασσανείου, τὸν ἐπεσκέφθη εἰς τὸ Γραφεῖόν του νεαρῶτατος, ἀλλὰ καὶ τολμηρότατος δραματικὸς συγγραφεύς, διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσῃ «περὶ τῆς τύχης τοῦ ἔργου του.»

Ἡ πρώτη σκέψις τοῦ Ροῖδου ἦτο βέβαια νὰ τὸν ἀποπέμψῃ. Ἄλλὰ δευτέρα, σοφωτέρα, τὸν ἀνεχαίτισεν.

– Ὁ τίτλος; ἠρώτησε μὲ ἐλπίδα μυστικήν.

Ὁ νεαρὸς ποιητὴς εἶπεν τὸν τίτλον τοῦ δράματός του.

ᾠ, ἂν βλέπατε τί ἔκφρασιν ἔδωκεν εἰς τὸ πρόσωπόν του ὁ Ροῖδης, καὶ πῶς ἐσήκωσε τὰ χέρια, καὶ πῶς ἐτέντωσε τὰ δάκτυλα διὰ νὰ φωνάξῃ:

– Τὸ ἔσχατον πάντων!

Κ' ἔστρεψε τὰ νῶτα, ἀφήσας τὸν ποιητὴν κατάπληκτον. Κ' ἐμὲ ἐπίσης.

Εἰς ἄλλον Διαγωνισμὸν πρὸς συγγραφὴν διηγήματος, τὸν ὁποῖον εἶχε προκηρύξει ἡ «Ἐστία», πάλιν ὁ Ροῖδης ἦτο κριτής. Τοῦ παρέδωσα τὰ χειρόγραφα, καὶ εἰς τὴν πρώτην μας συνάντησιν τὸν ἠρώτησα πῶς τοῦ ἐφάνησαν.

– Εἶδα, μοῦ εἶπεν, ὅτι ὑπέβαλε διήγημα καὶ ἡ φίλη σας κυρία Γάμα (καὶ ἀνέφερε τὸ ὄνομα γνωστῆς κυρίας τῶν Ἀθηνῶν.)

– Μπα! εἶπα· μὰ τὰ χειρόγραφα εἶνε ἀνώνυμα... Ἀπὸ ποῦ τὸ καταλάβατε;

– Ἀπὸ τὰς ἀνορθογραφίας!! μοῦ ἐφώνησε ἐν μέσῃ ὁδῷ Σταδίου.

καὶ μὲ μίαν χαρὰν σατανικήν εἰς τὸ πρόσωπον ὁ μοχθηρὸς, ποῦ τοῦ ἦλθεν ἔτσι καλὰ ἡ ἐρώτησίς μου.

Μίαν ἡμέραν μᾶς ἔκαμε νὰ ξεκαρδισθῶμεν ἀπὸ τὰ γέλοια, ὀνομάσας κυρίαν τινὰ τοῦ κύκλου μας, ἡ ὁποία διετῆρει παιδικὴν ἐλαφρότητα, «γηραιὰν Ἀρσακειάδα». Ἄλλοτε μᾶς εἶπε περὶ ὑποψηφίου, ὁ ὁποῖος εἰς ἓνα τμήμα ἐπῆρε μόνον δύο ψήφους: «δὲν πειράζει, εἰς τὰς προσεχεῖς ἐκλογὰς εἰμπορεῖ νὰ πάρῃ καὶ διπλασίας.»

Ἄλλην φοράν... ἀλλ' ὁ σκοπὸς μου δὲν εἶνε νὰ διηγηθῶ ὅλα τὰ ἀνέκδοτα τοῦ Ροῖδου, διότι δὲν θὰ ἐτελείωνα καὶ ποτέ.

Ἦθελα μόνον νὰ δείξω πόσον θελκτικὴ καὶ πόσον χαριτωμένη καὶ πόσον διασκεδαστικὴ ἦτο αὐτὴ ἡ μοχθηρία. καὶ ἀκριβῶς διὰ τὴν μοχθηρίαν αὐτήν, μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν ἐγνώρισα εἰς τὴν ζωὴν μου ἀγαθότερον ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν Ροῖδην.

Ἄς μὴ φανῇ παραδοξολογία αὐτὸ ποῦ λέγω· Ὁ μοχθηρὸς τοῦ κόσμου δὲν εἶνε πάντοτε, διὰ νὰ μὴν εἶπω ποτέ, ὁ πραγματικῶς μοχθηρὸς. Ἴσως εἶμαι κ' ἐγὼ μοχθηρὸς κατὰ τὸ εἶδος τοῦ Ροῖδου μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι δὲν ἔχω τὴν εὐφυΐαν του. καὶ πιστεύω ὅτι ἀληθῶς μοχθηροὶ καὶ χαϊρέκακοι εἶνε μᾶλλον οἱ κόλακες καὶ οἱ ἀνελικρινεῖς πανηγυρισταί, οἱ ἐξωθοῦντες κ' ἐγκαταλείποντες τοὺς ὁμοίους των εἰς τοὺς θανατηφόρους ἀτμούς τοῦ ἐγωισμοῦ, – ὄχι διότι τὸ ἔλεγαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ἀλλὰ διότι δὲν τὸ ἀναγνωρίζουν οἱ νεώτεροι.

Ἄρα τὰ ἔχομεν. Μόνον μοχθηροὶ ὡς ὁ Ροῖδης μᾶς ἔλειψαν καὶ μᾶς λείπουν.

[1] Με τὰ ζητήματα αὐτὰ ασχολήθηκα εκτενέστερα στα: α) *Εμμανουήλ Ροῖδης. Ἡ τέχνη τοῦ ὕφους καὶ τῆς πολεμικῆς* (Ἀθήνα: Μεταίχμιο 2005) καὶ β) «Τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας: Ροῖδης-Καβάφης-Σεφέρης», στο *Καβουρηδὸν καὶ παραδρόμους. Μικρὲς σπουδὲς γὰρ τὸ ἀθλημα τῆς γραφῆς* (Τόπος, Ἀθήνα 2013).

Παρεμβάσεις

Η αθεμιτογαμία ANEL-ΣΥΡΙΖΑ

Μανώλης Βασιλάκης (Manolis Vasilakis)

Ο ανεύθυνος Σταθμάρχης Τσίπρας

Δρακογενιάς βλαστοί. Ζντανωφίσκοι

Μανώλης Βασιλάκης (Manolis Vasilakis)

Σύριζα: οι 50 Αποχρώσεις του Λούμπεν

Μανώλης Βασιλάκης (Manolis Vasilakis)

Τα «Στρατόπεδα Εργασίας» του Κωστή Χατζηδάκη

Μανώλης Βασιλάκης (Manolis Vasilakis)

mastercard ID Check

VISA

SECURE

THE ATHENS REVIEW OF BOOKS

Δημοχάρους 61

T.K 11521 Αθήνα

τηλ. 210 7241063 / 6974-384852

e-mail: info@athensreviewofbooks.com

athensreview@gmail.com

Όροι χρήσης

Ταυτότητα

2023 © The Athens Review of books. All rights reserved

Κατασκευή ιστοσελίδας

